

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уређивачки одбор:

др *Алексић Радомир*, др *Грицаић Ирена*, др *Коларич Рудолф*, др *Конески Блаже*,
др *Павловић Миливој*, др *Стевановић Михаило*, др *Храсиће Мајке*

Главни уредник
М. СТЕВАНОВИЋ

XXV књ.

БЕОГРАД
1961—1962

ОНОМАСТИКА У ПОЉАКА

I

Ономе ко хоће да оцени научне резултате пољске ономастике данас стоји на располагању цела литература из те области; а ми располажемо изванредно обрађеном библиографијом пољске ономастике закључно са 1958. год.¹ Она садржи списак ономастичких расправа, студија, чланака и ономастичких материјала. Прегледајући пољску ономастичку литературу сазнаћемо да се она формирала осамдесетих и деведесетих година прошлог века и да су њени почеци везани за делатност Јана Карловича (Jan Karłowicz) (1836—1903)². То је већ био период када је наука о личним и месним именима, подједнако у неким словенским земљама, као и у Европи уопште, а особито на немачком терену, — имала колико-толико уоквирене историјске и лингвистичке основе³. Посебан значај за славистичка испитивања између осталог и за

¹ Bibliografia onomastyki polskiej do roku 1958 włącznie. Opracował Witold Gaszycki przy współudziale M. Karasia и A. Turasiewicza, Kraków 1960.

² Up. Matronymica als polnische Eigennamen. Archiv f. sl. Philologie V, 1881, 112—116; O imionach własnych polskich miejsc i ludzi. Pamiętnik Fizjograficzny V, 1885, dz. IV, 15—74; Imiona własne polskich miejsc i ludzi od zatrudnień. Ibid. VI, 1886, dz. IV, 49—79.

³ Уп. у Чешкој: J. Kolár, Jmeslov ili rečník imena razni naroda slavenski, Budim 1828; F. Polacký, Popis staročeských osobných a křestných jmen československých, Praha 1834; H. Jireček, Slovanske pravo v Čechách a na Moravě, Praha, I: 1863, II: 1864; У Русији: П. П. Семенов, Географическо-статистический словарь Российской империи, Санктпетербург, 1863—1885; М. Морошкин, Славянский именовослов или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке, Санктпетербург 1867; Н. П. Барсов, Материялы для историко-географического словаря России. I. Географический словарь русской земли (IX—XIV ст.), Вильна 1865; уп. такође немачке радове: T. D. Wiard, Über deutschen Vornamen und Geschlechtsnamen, Berlin—Stettin 1800; W. Wackernagel, Über die germanischen Personennamen, Fraunfeld 1837; A. F. Pott, Die Personennamen, Leipzig 1853.

польска, представљало је познато дело F. Miklošiča о личним и месним именима (*Die Bildung der slavischen Personennamen*, Wien 1860, *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen*, Wien 1864, *Die slavischen Ortsnamen aus Appelallativen*, Wien 1872).

Иако су почеци польске ономастике везани за сам крај XIX в., то не значи да и раније нису постојали радови из те области⁴. Овде углавном имамо на уму две расправе које су дело познатих польских историчара: прва Т. Војћеховског (Т. Wojciechowski), *Chrobacja. Rozbiór srarozżytności słowiańskich*, Kraków 1873. и каснија Ф. Пекосињског (F. Piekosiński), *Ludność wieśniacza w Polsce w dobie piastowskiej* (*Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego*, I, Kraków 1897). Користећи се за своја историјска истраживања ономастичким материјалом и објашњавајући га на површан лингвистички начин, аутори ових дела су починили читав низ основних грешака, али то ипак не обезвређује потпуно њихов допринос у погледу материјала који интерпретира имена чија је етимологија била мање-више јасна⁵. Од важности је то што су испитивања у Польској започета, макар да у лингвистичком погледу нису била на висини. Она су побудила ономастичка интересовања других историчара, и на тај начин чине у историји польске ономастике период који бисмо назвали „периодом историчара“⁶.

⁴ Не спомињем овде дилетантске погледе средњовековних хроничара који су понекад повезивали имена ради доказивања невероватних веза, нпр. имена Кракова са Граксама, имена Јулина, Јубина са Јулијем Цезаром итд. Такође каснији слични радови нису недостајали, нпр. *Wywod jedynowłasnego państwa świata* (Warszawa 1633) В. Демболенцког (W. Dembołęcki). Уп. S. Вустроћ, *Megalomania narodowa*, Warszawa 1935, Т. Улевич, *Sarmacja. Studium z problematyki słowiańskiej XV XVI wieku*, Kraków 1950 и J. Пузлина, *Ze staropolskich teorii pochodzenia narodu i języka polskiego* (Wojciech Dembołęcki). *Poradnik Językowy* 1955, s. 366—378.

⁵ Изузетак у том погледу чини рад Ј. Бодуена де Куртене (J. Baudoin de Courtenay), *О древнепольском јазьке до XIV-столетия*, Лейпциг 1870.

⁶ Уп. F. Вујак, *Nazwy miejscowe jako podstawa do historii osiedlenia w Polsce*. *Sprawozdania AU IX*, 1904, nr 7, s. 14—17; истог аутора: *Studia nad osadnictwem Małopolski. I. Rozprawy Wydziału Historycznego AU XLVII*, 1905, 172—428; O. Валзер, *Regestr zloczyńców grodu sanockiego*, Lwów 1891; K. Потканик, *Jeszcze o Piaście* (Z powodu rozprawy prof. Brücknera „O Piaście“). Kraków 1897). *Кварталник Historyczny XIV*, 1900, 1—16; истог аутора: *Lachowie i Lechici. Sprawozdania AU, II*, 1897, nr 3, s. 2—3 (=Rozprawy Wydziału Filologicznego AU XXVII, 1898, 183—256); истог аутора: *Opactwo na łączyckim grodzie. Rozprawy Wydziału Historycznego AU XLIII*, 1902, 81—180; истог: *Studia nad średniowiecznym osadnictwem Polski: rozmieszczenie osad na obszarze Małopolski. Sprawozdania AU XI*, 1906, nr 4, s. 8—9; Уп. такође радове В. Семковича (W. Semkowicz): *Doliwa, Dołęga, Doraja. Przyczynek do genezy polskich zawołań rycerskich*. *Кварталник Historyczny XVI*, 1902, 57—60; истог: *Gozdawa-Mozgawa-Godula. Przyczynek do genezy zawołań*. *Miesięcznik Heraldyczny I*, 1908, 98—104, и други.

Паралелно са историјским студијама настали су ономастички лингвистички радови. А највеће заслуге у стварању ове нове гране лингвистике — тј. ономастике имају Јан Розвадовски (Jan Rozwadowski)⁷, Витолд Ташицки (Witold Taszycki)⁸, и Миколај Рудницки (Mikołaj Rudnicki)⁹. Први је имао главне заслуге у изучавању словенских имена вода¹⁰. У студији о овом питању осим свога дубокога познавања индоевропеистике аутор је дао и солидне методолошке основе које карактерише велика опрезност у доношењу крајних закључака, потврђених на врло богатом материјалу и показао је на различите тешкоће у интерпретирању имена вода. Студије Јана Розвадовског биле су и досад, а сигурно ће надуго остати, класичне у словенској и индоевропској хидрономији¹¹. Миколај Рудницки оснивач и досадашњи уредник листа „*Slavia Occidentalis*“ (Познањ) у великој мери намењеног ономастичким проблемима, своје ономастичке студије посветио је пре свега, мада не искључиво, именима вода¹². Ако смеле семантичке интерпретације М. Рудницког понекад и допуштају приговоре, њихова документација у сваком случају, импонује.

Прва књига која даје солидне лингвистичке основе како пољској тако и словенској антропонимији јесте расправа Витолда Ташицког, *Najdawniejsze polskie imiona osobowe* (прво као резиме у публикацији *Sprawozdania Akademii Umiejętności XXX*, 1925, 4, str. 3—9 а после у целини у расправама Филолошког одсека Академије Уметности у Кракову LXII, 3, Kraków 1926, затим прештампано у публикацији *Rozprawy i studia polonistyczne. I. Onomastyka*, Wrocław—Kraków 1958, s. 32—148¹³). Рад В. Ташицког је досад једина модерна расправа у антропо-

⁷ Уп. К. N i t s c h, *Język Polski XX*, 1935, s. 34—41 i S. U r b a ń c z y k, *Wstęp do Wyboru pism J. Rozwadowskiego. I. pisma polonistyczne*, Warszawa 1959, s. 7—35; Уп. радове Розвадовског: *Quaestionum grammaticarum atque etymologicarum series altera. Sprawozdania AU IV*, 1899, nr 7, s. 7—8 (= *Rozprawy Wydziału Filologicznego AU XXVIII*, 1900, 247—261).

⁸ Уп. М. К а р а ś. *Poradnik Językowy 1958 i Onoma VII*, 1956/57, 307—310.

⁹ Уп. *Slavia Occidentalis XX/II*, 1961, s. 7—12.

¹⁰ *Studia nad nazwami wód słowiańskich*, Kraków 1948.

¹¹ Уп. Нпр. К. М о s z y ń s k i, *Pierwotny zasięg języka prastwiankiego*, Wrocław—Kraków 1957; I. Т о р о г о в i V. Т р у б а њ е в, *Лингвистический анализ гидронимов верховного Поднепровья*, Москва, 1962.

¹² Уп. G o p ł o i P e l s o. *Slavia Occidentalis III/IV*, 1925, 282—323; *Nazwa rzeki Bug*. Ibid, VI, 1927, 308—314; *Odra i Drawa*. Ibid. атр. 370—388; *Wda i Gwda*. Ibid. 343—369; *Wda i Wisła*. Ibid. 315—343; Касније: *Nazwy Odry i jej ważniejszych dopływów. Monografia Odry*, Poznań 1948, s. 19—69.

¹³ Уп. рецензије: J. B y s t r o ń, *Przegląd Współczesny V*, 1926/IV, 481—482; A. B r ü c k n e r, *Kwartalnik Historyczny XLI*, 1927, 611—616, *Zeitschrift für slavische Philo-*

нимији словенској која иако садржи само старопољски материјал до краја XIII в., ипак због свог методолошког значаја далеко превазилази оквире искључиво пољске антропонимије¹⁴.

II

Нема потребе представљати овде читаву историју ономастичких испитивања у Пољској. Библиографски прегледи из овога предмета публиковани систематски већ преко 40 год. пружају општи појам о њиховом развоју у току 70—90-тих год. Поменути прегледи тачно региструју такође и критички оцењују ономастичку литературу¹⁵. Треба ипак укратко поменути ауторе и њихова дела која представљају посебну вредност за развој ове гране науке. У међуратном периоду (1918—1939) јављају се поред већ напред наведених научника, твораца пољске ономастике и нова имена. Појављују се даље радови С. Козјеровског (S. Kozierowski)¹⁶, који имају вредност због материјала који доносе. (Објављивање свог материјала из ономастике аутор је отпочео пре првог светског рата¹⁷). Као историчар, Козјеровски није могао дати студије које би у потпуности задовољиле, али материјал који је скупио из Великопољске остаће за дуго основа за чисто лингвистичке студије. С. Ро-

logie V, 1929, 476—478; V. Flajshans, *Slavia* VI, 1926—27, 129—133; K. H. Mayer, *Indogermanische Forschungen* XLVII, 1929, 319—320.

¹⁴ Уп. рецензије.

¹⁵ Уп. J. St. Bystron, *Ludoznawstwo polskie w ostatnim dziesięcioleciu 1912—1921*, *Slavia* II, 1923—24, str. 548; W. Taszycki, *Językoznawstwo polskie w latach 1915—1930*. *Kwartalnik Historyczny* XLVII/II, 1931, 97—111; *истора: Bibliographia Onomastica (...) Pologne*. (1952) *Onoma* IV, 1953, str. 207; (1953), V, 1954, str. 229—230; (1954) VI, 1955—56, str. 254—255; (1955), VII, 1956—57, str. 85—86; K. Zierhofer *Bibliografia prac onomastycznych polskich i Polski dotyczących za lata 1907—1944*. *Onomastica* II, 1956, 181—209, 402—429, III, 1957, 251—269, 548—564; M. Karas, *Badania onomastyczne w Polsce w latach 1944—1956*. *Onomastica* IV, 1958, 451—486.

¹⁶ Уп. *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski*. Poznań, t. I: 1921, t. II: 1922; *Badania nazw geograficznych na obszarze dawnej wschodniej Wielkopolski*. T. I, A—O, Poznań 1926, t. II, P—Ż Poznań 1928; *Badania nazw topograficznych starej Wielkopolski*. A. Nieistniejące miejscowości wielkopolskie. B. Uzupełnienie poprzednich tomów, Poznań 1939; *Atlas nazw geograficznych Słowiańszczyzny Zachodniej*. Z. I. Poznań 1934, Z. II A Poznań 1937, Z. B. Poznań 1935; *Atlas des noms géographiques des contrées habitées par les Slaves Occidentaux*. *Comptes Rendus du Congrès International de Géographie*, Varsovie 1934, Vol. IV, Varsovie 1938 str. 88—90.

¹⁷ Уп. *Badania nazw topograficznych dziesięcioletniej archidiecezji gnieźnieńskiej*, Poznań 1914 (Касније у *Roczniki Tow. Przyjaciół Nauk Poznańskiego od 1911—1913*); *Badania nazw topograficznych dziesięcioletniej archidiecezji poznańskiej*, Poznań 1916.

спонд¹⁸, Ј. Рудницки¹⁹, С. Храбец²⁰ покрећу нову проблематику у својим монографским обрадама. У послератном периоду интересовања за ономастику су у порасту како код старијих тако и код млађих научних радника. Тада настају студије Т. Лера-Сплавинског о именима вода²¹ у вези за његовим испитивањем о првобитној постојбини Словена. Тај исти тематски круг интересује истакнутог етнографа и лингвисту К. Мошињског (К. Moszyński) који у свом „Pierwotnym zasięgu języka prasłowiańskiego“ (op. cit.) даје низ интересантних и нових етимологија словенских вода. Год. 1948. Академија наука издаје незавршено дело Јана Розвадовског († 1935. год.) под називом „Nazwy wód słowiańskich“ (op. cit.), дело које представља резултат дугогодишњих студија овог истакнутог пољског лингвисте. Проблематику словенских имена вода покрећу такође, напред делимично већ и цитирани, радови М. Рудницког (op. cit.), а у већем обиму у последње време објављене књиге о прапостојбини Словена²². Затим се појављују и даље расправе В. Ташицког који после посебних студија о значењској функцији извесних суфикса²³ даје семантичку поделу словенских месних имена²⁴. Радови М. Караса²⁵ (М. Karaś), Х. Сафаревичеве²⁶ (Н. Safarewiczowa) настављају студије које су још пре рата започели В. Ташицки и С. Роспонд²⁷ о питањима грађења речи у топономастици. К. Цирхофер (К. Zierhoffer) издаје

¹⁸ Sufiksy -sk i -sko w nazwach miejscowych polskich do XVI w. (Przyczynek do historycznej dialektologii polskiej (Lud Słowiański II/A, 1931, 129—155; Sufiks -sk: -sko jako formant zachodniosłowiańskich nazw miejscowych) Próba klasyfikacji znaczeniowej na podstawie materiału toponomastycznego z XII—XVI w. *Slavia Occidentalis* XII, 1933, 45—54; Południowosłowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -itj-, Kraków 1938.

¹⁹ Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny. Rozprawy z onomastyki słowiańskiej I. Lwów 1939.

²⁰ Издата 1950. год. књига С. Храбца, Nazwy geograficzne Huculszczyzny, Kraków настала пре рата у лавовском универзитетском центру, уп. увод аутора

²¹ О походу и прајоцијне Словјана, Познањ 1946.

²² Prasłowiańszczyzna-Lechia-Polska. I: Wyłonienie się Słowian spośród ludów ndeuropejskich i ich pierwotne siedziby, Poznań 1959, II. Wspólnota słowiańska-Wspólnota lechicka-Polska, Poznań 1961.

²³ Rzekomo patronimiczne nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostka -ic). *Język Polski* XXI, 1936, 33—42; Rzekomo dzierżawcze nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostków -ów, -owa, -owo oraz -in, -ina, -ino). *Język Polski* XXII, 1937, 104—111.

²⁴ Słowiańskie nazwy miejscowe (Ustalenie podziału), Kraków 1946.

²⁵ Nazwy miejscowe typu Podgóra, Zalas w języku polskim i innych językach słowiańskich, Wrocław 1955.

²⁶ Nazwy miejscowe typu Mroczkowizna, Klimontowszczyzna, Wrocław 1956.

²⁷ Уп. В. Ташицког, Przyrostek -isko, -išce w językach zachodniosłowiańskich. *Slavia* IV, 1925—26, 213—227; S. Rospond, op. cit.

монографију о месним именима северног Мазовша²⁸. Важно место заузимају исто тако студије З. Штибера (Z. Stieber) о топономастици Лемковског краја²⁹.

Бавећи се активно именима места пољски лингвисти нису занемаривали антропонимијску проблематику. Поред многобројних мањих радова из антропонимије³⁰ постоје и већи радови. Централно место међу многим другим заузимају расправе Т. Милевског (T. Milewski)³¹ о индоевропским и прасловенским личним именима и књига М. Karpluk, *Słowiańskie imiona kobiece* (Wrocław—Kraków 1961).

III

Седамдесетогодишњи напори пољских научника у области испитивања личних и месних имена створили су солидне основе пољске ономастике, како у погледу скупљања ономастичког материјала тако исто у методолошком.

Ако се ради о изворима материјала, онда савремено стање (од пре 70 год.) одлично илуструје незаменљиви „Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich“ (Warszawa 1880—1902) попуњен каснијим публикацијама, претежно административним списима³² као и рукописним збиркама које потичу из непосредне теренске експлорације. Историјски извори објављени раније, укључујући основне кодексе³³, систематично су допуњени новим публикацијама које било да поправљају ранија издања, било да их употпуњавају новим документима³⁴. Публикације извора̑ за период после XVI века још, не обухва-

²⁸ *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, Wrocław 1957.

²⁹ *Toponomastyka Łemkowszczyzny. Cz. I. Nazwy miejscowości*, Łódź 1948, Cz. II. *Nazwy terenowe*, Łódź 1949.

³⁰ Уп. у библиографији (op. cit.) радови Т. Lehra-Splawińskiego, S. Urbańczyka, M. Rudnickiego, K. Nitscha и др.

³¹ *Ewolucja morfologiczna indoeuropejskich złożonych imion osobowych*. *Biuletyn PTJ XVI*, 1957, 37—69; *Ze studiów nad antroponimią indoeuropejską*. *Onomastica III*, 1957, 349—379; *O pochodzeniu słowiańskich imion złożonych. I. Międzynarodowa Konferencja Onomastyczna. Księga referatów*, Wrocław-Kraków 1961, 233—247. *Polskie imiona złożone nieznanym innym językiem słowiańskim*. *Slavia Occidentalis XX/2*, 1960, 101—107.

³² Уп. нпр. *Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa 1933—1936; *Podział administracyjny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Wydawnictwo Urzędu Radu Ministrów. *Biuro do spraw Prezydów Rad Narodowych*, Warszawa 1960.

³³ Уп. *Z. K o z ł o w s k a - B u d k o w a*, *Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej. Z. I. do końca XII w.*, Kraków 1937.

³⁴ Уп. нпр. *S. K u r a ś*, *Zbiór dokumentów małopolskich. Cz. I. Dokumenty z lat 1257—1420*. Wrocław—Kraków 1962; *K. K a c z m a r c z y k* i *K. R z y s k i*

тају целу пољску територију (не постоје нпр. за јужну Малопољску). Неоцењиву вредност у погледу материјала имају збирке Козјеровског.

Напоменули смо напред о употпуњавању Географског речника новим материјалом, скупљаним непосредно на терену. Скупљање овог тила вршено је у Пољској већ одавно, али су то радили етнографи и географи³⁵ који немајући језичке и дијалектолошке припреме нису могли извршити добра истраживања те испунити захтеве фонетске, па чак ни морфолошке тачности (нарочито у области промене имена) што веома отежава коришћење материјала за потребе и закључке лингвистике. Од 1956. год. под руководством шефова катедара пољског језика на неким универзитетима отпочело је прикупљање топонимијског материјала на терену. Тај посао обављао је квалификовани кадар, претежно универзитетски асистенти лингвистичких катедара, јер је основни задатак био да се имена тачно запишу у дијалекатском, фонетском и морфолошком облику. Новчана средства је обезбедила Комисија за утврђивање имена физјографских објеката при Одбору Извршног већа. (Komisja Ustalania Nazw i Obiektów Fizjograficznych przy Urzędzie

Księga ziemska poznańska 1400—1407, Poznań 1960; H. Kowalewicz i W. Kuraszkiewicz, Wielkopolskie rotty sądowe XIV—XV w. T. I: rotty poznańskie, Poznań—Wrocław 1959, t. II: rotty pyzdrowskie, Warszawa—Wrocław 1960; A. Tomczak, Cz. Okryzko—Włodarska, J. Włodarczyk, Lustracja województw wielkopolskiego i kujawskiego 1564—1565, Bydgoszcz 1961; J. Małecki, Lustracja województwa krakowskiego 1564, Warszawa 1962; S. Hoszowski, Lustracja województwa małopolskiego i chełmińskiego, Gdańsk 1961; S. Hoszowski, Lustracja województwa pomorskiego, Gdańsk 1961; J. Topolski, J. Wiśniewski, Lustracje województwa podlaskiego 1570 i 1576, Wrocław—Warszawa 1959; A. Wyczański, Lustracja województwa lubelskiego 1565, Wrocław—Warszawa 1959; Z. Kędzierska, Lustracje województwa rawskiego 1564 i 1570, Warszawa 1959; A. Przyboś, Akta radzieckie rzeszowskie 1591—1634, Wrocław—Kraków 1957; A. Vetulani, Księga sądowa Uszwi dla wsi Zawady 1619—1788, Wrocław 1957; J. Kolasa i K. Schuster, Rejestr poborowy województwa lubelskiego (powiat lubelski i urzędowski z r. 1616, Ziemia Łukowska z r. 1620) Wrocław 1957; Atlas historyczny Polski. Materiały do słownika historyczno-geograficznego woj. krakowskiego w dobie Sejmu Czteroletniego (1788—1792). Pod kierunkiem W. Semkowicza opracowali K. Buczek, T. Czort, A. Szumański. Z. II. Warszawa—Kraków 1960; P. Szafran, Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem, Lublin 1958; Источна аутота: Осадничество историчне Крајны в XVI—XVIII в. (1511—1772), Gdańsk 1961; W. Maisel, Sądownictwo miasta Poznania do końca XVI w., Poznań 1961; S. Roman i A. Vetulani, Ruski przekład polskich statutów ziemskich z rekopisu moskiewskiego, opracowali i wydali..., Wrocław—Kraków 1959; A. Wolff, Księga ławnicza miasta Nowej Warszawy, t. I (1416—1485), Wrocław 1960; J. Szymbański, Kapituła kolegiacka w Wojniczu 1465—1786, Lublin 1962.

³⁵ Уп. радове у Библиографији на стр. 29—61.

Rady Ministrów)³⁶. Овом приликом треба поменути да су искуство у оваквом начину сакупљања материјала пољски научни радници имали још раније при реполонизацији географских имена у ослобођеним крајевима после другог светског рата. Тада су језички стручњаци помогли да се у кратком времену изврши један актуелан административни задатак — замењивање немачких назива — пољским. Тим послом руководила су проф. М. Рудницки и В. Ташицки³⁷. Утврђивање нових имена вршено је на три могуће основе: 1) на историјској основи, која се ослања на записе из некадашњих докумената, 2) на живој, говорној традицији пољског становништва, 3) кад су недостајале две претходне основе требало је једноставно створити, али су ово били ретки случајеви. Давнашњи пољски крајеви били су у довољној мери легитимизани у пољским историјским изворима, мада су некадашња пољска имена знатно била искривљена. Ипак је историјски материјал омогућио да се лингвистичком анализом реконструишу стари пољски називи. Очигледно, лакше је било у оним случајевима кад је понемчавање пољских имена извршено у најновије време за Хитлерове владавине. Хитлеровска администрација није престајала са германизацијом имена места; у извесним окрузима систематски је мењана пољска микротопонимија која је живела у свакодневној употреби живља³⁸.

Пољски научници су ваљано извршили свој задатак на овоме послу који није био само од практичне користи. Више пута дуготрајне дискусије о појединим именима изазвале су нова тражења и формулисања научних закључака³⁹. У вези са радовима ове комисије настала је у целини богата топономастичка литература, чија је научна вредност неоспорна, иако дискусија о реполонизацији имена у ослобођеним крајевима показује да су сакупљачки радови на етничким територијама Пољске били инспирисани практичним потребама. У свакодневној пракси се показало да се имена означена у пописима државне администрације на мапама, у географским информацијама, не поклапају увек

³⁶ M. Rączka, W piętnastolecie działalności Komisji Ustalania Nazw i Obiektów Fizjograficznych W Polsce Ludowej. *Onomastica* VI, 1960, s. 323—327.

³⁷ Уп. W. Taszycki, Komisja Ustalania Nazw Miejscowych (Dotychczasowe osiągnięcia). *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1946, nr 15; T. Milewski, *Nazwy miejscowe Ziemi Odzyskanych*. *Poradnik Językowy* 1952, nr 10, 24—37.

³⁸ Уп. S. Rospond, *Historia polszczyzny śląskiej*, Katowice 1957.

³⁹ Уп. нпр. дискусију о имену *Nisa*: *Nysa* czy *Nisa*? *Język Polski* XXV, 1945, 114—115; A. Kleczkowski, *Nisa* czy *Nysa*? *Sprawozdania AU* XLVI, 1945, 189—195; S. Rospond, *Nysa* czy *Nisa*. *Komunikaty Instytutu Śląskiego*, s. V, nr 23, Katowice 1946; M. Rudnicki, *Literackie Nisa i dialektyczne Nysa*. *Przegląd Zachodni* II, 1946/I, 459—462; J. Safarewicz, *Dyskusja nad nazwą Nysa*. *Rocznik Slawistyczny* XVI, 1950, 138—151.

са именима која употребљава живаљ. Размиоилажења између административног и народног имена су фонетског карактера, проузрокована дијалекатским изговором (нпр. књиж. *Жарки*, дијал. *Зорки*), мада не увек, нпр. *Śleżeiuf* (Śledziejów) — дијал. *Śleżuf* (Śledziów), *Nienadowa*, ген. *Nienadowej*, loc. *w Nienadowej* — дијал. *Њенадово* (*Nienadowa*), ген. *Њенadowi* (*Nienadowy*), loc. *v Њенadowe* (*w Nienadowie*). Дешавало се такође нарочито на касније насељеним теренима да живаљ употребљава сасвим другачије име него што је означено у администрацији⁴⁰. Практична замисао Комисије била је у одређеној мери увођење реда и враћање живог имена тамо где је административно било мртво. Утврђивање месних имена пружило је прилику да се приступи сакупљању микро-топонимије у широкој скали. На тај начин су први пут регистроване десетине хиљада, досад само у усменој традицији чуваних имена: села, њихових делова, заселака, њива, окућница, поља, ливада, пустопаша, речица, потока, поточића, језера, бара, мочвара, шума, гајева и сл. Нагомилани материјал распоређен је у картотеке које су власништво универзитетских катедара. Овакви радови су досад вршени у целој Малопољској, у Шлезии, у централној Пољској. У овом погледу необрађена је досад остала област Мазовше. Катедра пољског језика Јагелонског универзитета под руководством проф. Ташицког сакупила је и уредила материјал из три војводства: краковског, жешовског и кјелецког. Проф. Смочињски управљао је скупљачким радовима у Љубелском и делимично Киелецком војводству. У Шлезии радове је водио проф. Роспонд (шеф Катедре пољског језика Вроцлавског универзитета). Лођско војводство обрађује проф. С. Храбец заједно са групом асистената. Осим тога у Вроцлаву се припрема географски речник Шлезии⁴¹. Тако обимни сакупљени топомастички материјал побудио је многе

⁴⁰ Уп. P. G a l a s, *Urządowe a ludowe nazwy miejscowości w powiecie bocheńskim i okolicy. Język Polski XXIX*, 51—62; K. Dejna, *Urządowe i gwarowe postaci nazw miejscowych w okolicy Głupczyc i Raciborza. Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Tow. Naukowego II*, 1955, 119—158; K. Zierhoffer, *Brzmienia ludowe nazw wsi w powiecie opatowskim i sandomierskim. Język Polski XXXIX*, 1959, 106—121.

⁴¹ Уп. S. R o s p o n d, *Słownik geograficzny Śląska i Słownik nazwisk śląskich. Instytut Śląski w Opolu 1959. Komunikat nr 37.*

⁴² W. T a s z y c k i, *Stan prac nad Słownikiem staropolskich imion osobowych. Onomastica I*, 1955, 193—198.

⁴³ *Słownik staropolski. T. I—III: Warszawa—Wrocław—Kraków 1953—1962*

⁴⁴ S. R o s p o n d, *Słownik nazwisk śląskich (Problematyka i dotychczasowy etap badawczy). Onomastica I*, 1955, 198—211; Уп. такође S. R o s p o n d, *Nazwiska Ślązaków, Opole 1960.*

научне раднике да приђу новој проблематици, о чему ће бити више речи на другом месту.

Гомилање ономастичког материјала не ограничава се искључиво на географска имена. За област антропонимије пресудан значај имаће Речник старопољских имена који се обрађује под руководством проф. В. Ташицког⁴² а чија је редакција у току. Прикупљена средњевековна пољска лична имена до 1500. год. (око 10.000 имена на пола милиона листица) заједно са Старопољским речником⁴³ дају пуну слику лексике употребљаване у средњовековној Пољској. Осим тога проф. Роспонд припрема Речник шлеских презимена⁴⁴. Овај материјал може се већ данас користити. Овако изгледа сабирање историјског материјала. Горе је међутим, стање са регистрацијом живих имена, која се данас употребљавају. И у тој области пољска ономастичка библиографија давно бележи извесне интересантности⁴⁵, само досад нису предузета сабирања у ширим размерама. Најчешће имена, презимена и надимке бележе дијалектолози у својим монографским радовима, а специјално више пажње народним именима посветио је Алфред Заремба (Alfred Zaręba)⁴⁶. Још мање пажње посвећивано је називима животиња⁴⁷.

Као што се види пољски ономастичари улажу много труда у скупљање материјала. То није нимало чудно јер је полазна тачка за лингвистичку анализу имена позивање на огроман материјал који треба да илуструје све процесе који се у њима огледају (аналогне корене, наставке, фонетске промене, значења итд.).

IV

Пошто смо укратко описали материјалну базу пољске ономастике створене у току много година, прећи ћемо сада на неколико других проблема, чија нам актуелност изгледа веома важна.

Није овде потребно понављати, не само ономастици него лингвистици уопште, одавно познате постулате: обухватање историјских материјала, најстаријих записа, скупљање разних варијанти истог имена, које омогућава да се прате његов морфолошки и фонетски развој, а затим и да се одреди првобитно значење. Најзад — попуњавања историјског материјала живим формама из дијалекта. Познато је исто тако начело да се тежи добро зидатим изворима, а у случају некритичних издања и

⁴² Уп. у Библиографији (op. cit.) стр. 16—29 и 54—61.

⁴³ *Polskie imiona ludowe. Problematyka zagadnienia. Onomastica III, 1957, 129—178 i 419—446.*

⁴⁷ Уп. нпр. S. W a r c h o ł, *Nazwy własne krów w kilku zabytkach rękopiśmiennych małopolskich z końca XVII i XVIII w. Onomastica VII, 1961, 327—351.*

самом оригиналном рукописном извору. Примере оваквог минуциозног посла налазимо у много пољских радова. Као посебан пример може послужити чланак проф. Ташицког о *Жмигроду* и *Вавелу*^{47а}, чланак С. Роспонда о *Гњезну*⁴⁸ или студије М. Караса о топономастици краја *Живца*⁴⁹.

Као резултат огромног напретка ономастичких испитивања вршених и у западној Европи, нарочито у Шведској⁵⁰ као и у словенским земљама, посебно у Пољској⁵¹, у литератури се појавио проблем места ономастике међу осталим наукама. Овај проблем, да кажемо одмах, данас обухвата више теоретских аспеката него што има практичног научног значаја, али није искључено да погрешне теоретске поставке могу бити штетне.

У вези с дискусијом о месту ономастике у оквиру других наука треба истаћи два чланка посвећена нарочито том питању и то: В. Ташицког, Место ономастике среди других гуманитарних наука (Вопросы языкознания, 1961, бр. 2, стр. 3—11) и С. Роспонда, Перспективы развития славянской ономастики. (Вопросы языкознания 1962, бр. 4, стр. 9—19). Позивајући се на досадашњу методску праксу у историји испитивања имена места и лица проф. В. Ташицки сматра да ономастика улази у састав лингвистике, јер се у својој анализи служи методама из ове области знања. Самим тим проф. Ташицки се односи негативно према ставу других лингвиста и историчара који у ономастици виде или посебну научну дисциплину⁵², или, пак, само помоћну, услужну функцију

^{47а} Nazwa miejscowa Żmigród. Język Polski XXVII, 1947, 135—139. Historia znaczenie nazwy Wawel. Onomastica I, 1955, 41—59.

⁴⁸ Ze studiów nad polską toponomastyką: IX Gniezno. Język Polski XLI, 1961, 337—343.

⁴⁹ Studia nad toponomastyką Żywiecczyzny: I. Rajcza. Onomastica V, 1959, 311—319; II. Łodygowice. Slavia Occidentalis XX, z. 2, 1960, 53—57; III. Klecza. Onomastica VII, 1961, 113—120.

⁵⁰ Уп. Ј. Трупуцко, Badania onomastyczne w Szwecji. Onomastica II, 1956, 379—402.

⁵¹ Уп. S. Rospond, Onomastyka słowiańska. Osiągnięcia badawcze i postulaty metodologiczne. Onomastica II, 1956, 217—248, III, 1957, 93—115; Уп. такође Библиографије ономастике чешке у Onoma VII, 1956/57, z. 3 и чланак: V. Putanec, L'Onomastique au sein de l'Institut philologique de l'Académie Jugoslave de Zagreb (1949—55). Onoma VI, 1955/56, 137 и библиографије у: Onoma III, 1952, 113—115 (Petar Skok), Ibid. s. 192—194, ibid. IV, 1953, 227 — 230, ibid. V, 1954, 256 — 260, ibid. VI, 1955/56, 276—280 (V. Putanec, F. Bezlaj, G. Šoptrajanov), ibid. VII, 1956 (57, 109—117, ibid. VIII, 1957) 58, 175—187. Уп. такође F. Bezlaj, Stratigrafija Slovanov v luči onoke. Južnoslovenski Filolog XXIII, 1958, 83—95.

⁵² Уп. E. Dickenman, Aufgaben und Methoden der russischen Ortsnamenforschung. Beiträge zur Namenforschung VI, 1955, s. 122 V. Šmilauer, Metoda

њену⁶³. Другог мишљења је о овом питању С. Роспонд, који, указујући на низ специфичности ономастичког материјала настоји да покаже његову независност, и, што за тим следи, методолошку самосталност.

Без сумње месна и лична имена одликују се у односу на номина апелатива многим специфичностима⁶⁴. Почнимо од баналне разлике из области десигната: номина апелатива заузимају ширу област, номина проприја — ужу. Овај факат одлучује о развоју значења тих двеју категорија лексике. Док у првој групи израза као исход размимолажења општег (за целу класу) значења од појединачног (за сваки предмет десигната) долази до шире примене основног значења које често условљава промену првобитног значења^{64a}, али не потпуно губљење са етимолошком базом, са првобитном семантиком. У номина проприја наступа брзо губљење првобитног, етимолошког значења у корист искључиво ономастичке функције⁶⁵, тј. имена одређене особе или места. Та семантичка различност имаће касније своје морфолошке последице. Специфичности личних и месних имена треба да потврде своју независност у односу на опште изразе. Осим оних које набраја С. Роспонд треба узети у обзир и наведене семантичке разлике. Роспонд наводи као искључиво ономастичке дистинкције у типу грађења речи: имена *Zdziesław* < сь - дѣ - slav, *Sbysław* < сь - by - slav (најзад *praeverbium* + *nomen*; значење суфикса -ic(y) у именима типа: *Podgórzycy*, *Obodrzycy*, *Goleżycy* која означавају становнике 'испод горе', 'на обалама Одре', 'оних који живе на голети'; тенденцију губљења првобитног значења суфикса и прелажења на искључиво општеструктурну функцију, нпр. -sko : *Bielsko* : *Biała*, *Lutomirsko* : *Lutomir*, рус. *Полоцк* : *Полойца*, (али у руским именима *Магнийогорск*, *Свердловск*, а такође у: *Николскоје*, *Павийишкоје село* суфикси -ск(о), -скоје имају искључиво структурну функцију); сличну улогу данас представљају пољски патронимички суфикси: -ik, -ak, -ek, и некадашњи други део сложених имена типа *Stanisław*, *Bronisław*,

malých typů v toponomastice. Sborník slavistických prací věnovaných IV. Mezinárodnímu sjezdu slavistů v Moskvě, Praha 1958, str. 44; S. Rospond, *Onomastyka słowiańska*, op. cit. II, s. 242—248.

⁶³ Уп. С. В. Веселовский, *Топонимика на службе у истории*. Историч. Записки 1945, 17, стр. 24—52.

⁶⁴ Уп. J. Kuryłowicz, *La position linguistique du nom propre*. *Onomastica* II, 1956, 1—14.

^{64a} Уп. W. Doroszewski, *Czynnik społeczny i indywidualny w rozwoju znaczeniowym wyrazów*. *Symbolae grammaticae in h. c. I. Rozvadovský*, t. I, Kraków 1927, s. 19—35, истога аутора: *Uwagi o semantyce*. *Myśl Filozoficzna*, 1953, nr 3 (17).

⁶⁵ Уп. A. Dauzat, *La toponymie française*, Paris 1941; M. Bréal, *Essai de sémantique*, Paris 1913, s. 183.

а данас *Рудјислав* (од *Rudolf*), *Гжимислав* (од *Gżim*)^{55a}; рус. *-град* у топонимима: *Ленинград*, *Волгоград*, *Калининград*. Разлици такође припада по мишљењу аутора: тенденција промене рода нпр. *Podgórze* > *Podgórz*, *Bielsko* > *Bielsk*, сх. *Белићи* — *Белић*, или изузетно губљење промене, нпр. *idę do pani Baran*.

Размотривши пажљиво аргументе С. Роспонда који утврђују обавезно третирање ономастичког материјала према самосталним „ономастичким правилима“, треба ставити замерку не толико језичким појавама које је аутор навео, колико општем закључку. Без сумње месна и лична имена одликују се разликама у односу на опште изразе. Осим црта које је навео С. Роспонд, могло би се још додати само из пољског језика: промена типа *Gołąb*, *Gołąba* (*gołąb*, *gołębia*), *Kot*, *panu Kotowi* (: *kot*, *kotu*), па чак посебна ортографија, нпр. *Dempski*, *Dembski*) : *dąb* (*Trąmbczyński*) (: *trąba*). Ова неслагања имају различите узроке. У основи ипак леже семантички критеријуми. Они тумаче све, или, боље рећи, скоро све. Рекли смо већ да општи изрази који садрже десигнате и друштвену санкцију разумевања у таквој, а не другачијој форми и оквиру, морају задржати дуже него имена своје првобитно етимолошко значење. Њихов семантички развој најчешће иде паралелно с развојем десигната, нпр. пољ. *strzelić* 'стрелити' 1. „пустити стрелу“, > 2. „избацити метак из пушке“. Ствар стоји другачије са именима. У тренутку њихових настанка значењска функција се помера од тога што садржи корен са наставком или наставцима, искључиво на одређивање тога места, човека, животиња. Та јединственост означавања ствара услове брзом губљењу првобитног значења целог имена, а такође и суфикса. Уколико је дати тип имена на одређеном терену продуктиван, настају услови да се оно третира једино структурно, нарочито по нестајању друштвених услова настајања извесног типа имена, нпр. пољских „патронимика“ *Bierutowice* (*Bolesław Bierut* 1892—1956), *Mościce* (*Ignacy Mościcki*) (1867—1946)⁵⁶. Други поводи настајања разлика су у хронолошким одступањима имена и опште лексике. Имам на уму веома старе форме типа: *Zdzisław*, *Zbysław* чији трагови се чувају само у личним именима, а у општим изразима их нема. То се односи исто тако на лексику која је сачувана искључиво у именима⁵⁷. Али те разлике, проистекле из семантичке и хронолошке

^{55a} Уп. P. Z w o l i ń s k i, Funkcja słowotwórcza elementu *-sław* w staropolskich imionach osobowych. Biuletyn PTJ X, 1950, 166—185.

⁵⁶ W. T a s z y c k i, Polskie pamiątkowe nazwy miejscowe. I Międzynarodowa Konferencja ... op. cit. s. 109—116.

⁵⁷ Уп. J. Z b o r o w s k i, Wskazówki do zbierania nazw geograficznych, Warszawa 1923; Уп. F. Bezlaj, op. cit.

специфичности ономастичког материјала, још не дају повода да се властита имена третирају другачије него као номина апелатива. Ипак све опште тенденције које запажамо у развоју имена, а које смо овде одредили као специфичне, наћи ћемо са лакоћом у лексичи (семантици и грађењу речи) општих израза. Примере није тешко наћи. Историја пољског језика доноси много примера о зависности флексије од значења израза, нпр. ном. пл. типа: *chłopi, panowie, stoly*; исто је то са тенденцијом структурног третирања извесних суфикса, нпр. *-uk — kamuk, gzemuk, -eł — osieł, kociel, -r — dag* итд. Наћи ћемо такође примера о промени рода именица, нпр. стп. *piekło > piekło, podczasze, podchorąże, c (z) udo > podczaszy, podchorąży, cud*. Што се тиче одређивања значења извесних суфикса, искључиво се ослањајући на имена, тај факат уопште не искључује ономастички материјал из остале лексике, него га супротно, веже за тај други и само проширује његову употребу. Имена *Podgórzycze, Gołęzycze* не пружају доказ за некакво другачије значење суфикса *-ic* него у типа *Katowic, Jaroszyce*, већ потврђују шире значење овога суфикса: значи дакле није у питању само порекло од кога, него и веза са чим, или уопште значи „порекло“⁶⁸. Тако посматрајући имена места и лица историјски, не треба их третирати супротстављајући њихове особности као појаве само њима својствене. На њих треба гледати такође с обзиром на то шта их веже са другим изразима. Ономастичка лексика у целини се изводи из опште; отуд такође потичу сви суфикси сретани у том материјалу, мада понекад са промењеним значењем и продуктивношћу. Набројене црте у чланку проф. Тешицког које повезују ове две групе речи, њихове заједничке развојне особине довољно документују обе — номина апелатива и номина проприја. Ове особине односе се на фонетске појаве, тако нпр. прелаз *kn > kś⁶⁹, ja- > je-⁶⁰, ra- > re-⁶¹, chv > f⁶²*; грађење речи — суфикси: *-ak^{63a}, -čyk⁶⁴, -isko: (i)šče⁶⁵* а такође тип

⁶⁸ Уп. W. Taszycki, *Rzekomo patronimiczne ... op. cit. i S. Rospond, Południowo-słowiańskie ... op. cit. s. 137.*

⁶⁹ Уп. A. Brückner, *Dzieje języka polskiego. III wyd. Warszawa 1925; W. Taszycki, Polskie ksiądz, księga. Slavia VI, 1927—28, 265—266.*

⁶⁰ W. Taszycki, *Z podziałów dialektycznych języka polskiego. II. Przejście ja > je-, Lwów 1934.*

⁶¹ W. Taszycki, *Z podziałów dialektycznych języka polskiego. I. Przejście ra- > re-, Lwów 1933.*

⁶² W. Taszycki, *Przejście chw > f w staropolszczyźnie. Sprawozdania AU XLVIII, 1947, 2, s. 40—45.*

⁶³ *Powstanie i rozwój rzeczowników typu cielak. Ustęp z historii narzecza mazowieckiego. Lud Słowiański III/A, 1933, 17—33.*

⁶⁴ W. Taszycki, *Mesto onomastiki ... op. cit.*

⁶⁵ W. Taszycki, *Przyrostek -isko//i-šče... op. cit.*

Podgóra Zalas (: podpunkt, zapazucha)⁶⁶, — флексијне, што се да видети у развоју форме типа Psary⁶⁷, у развоју типа Katowicy, Jarošici > Katowice, Jarošice⁶⁸. Све набројане појаве показивале су се у обема групама израза и тек њихово узимање у обзир у целини пружило је могућност да се обраде хронолошки, а понекад и објасни и развој и значење. Не треба додавати да се у анализи имена ваља служити историјском граматиком, јер без њеног познавања не може се тачно утврдити облик измењен у историјском развоју.

Сви ти случајеви, без сумње, потврђују закључак да ономастика није самостална наука него саставни део лингвистике како по предмету, тако и по методи.

V

Подвлачећи специфичност и самосталност ономастике у свакој прилици, проф. Роспонд подсећа на обавезност употребе структуралне методе у испитивањима имена. „Структура названія характеризується точной, системной, а не изолированной случайной или единичной корреляцией формы и значения, ономастической основы имени и форманта“ (Вопр. язык. оп. cit. стр. 14). Постулат је јасан, а његова исправност не подлеже никаквој сумњи. Историја испитивања пољских ономастичара показује да је структурална метода, мада онда није тако називана, примењивана одавно. Обилазећи радове дилетаната-аматера, који се у развоју сваке науке појављују као маргинес и радове историчара који имају првенствено значај због самог материјала, све, или скоро све ономастичке расправе, нарочито оне из међуратног и послератног периода, које су дело језичара, стављају акценат на узајамни однос основе и наставка. Очигледно је да у свим периодима није било могуће (уосталом тако као и данас) у неким случајевима ставити то име на шире упоредно словенско тло, или чак пољско. Али тако се дешавало не кривицом методе, већ због непостојања радова. Израз ове методе била је последња обрада семантичке класификације словенских имена В. Ташицког (op. cit.), поткрепљена појединачним дугогодишњим студијама о значењу појединих наставака, који се налазе у тим именима (op. cit. бр. 33) и семантика имена која се управо везује за узајамни однос основе и наставка. У погледу личних имена започето структурално испитивање тог типа: В.

⁶⁶ Уп. М. Караś, Nazwy miejscowe typu Podgóra ... op. cit.

⁶⁷ W. Tazuski, W sprawie pochodzenia nazw miejscowych typu Konary, Kuchary, Piekary itp. Slavica Occidentalis XIII, 1934, 121—126.

⁶⁸ Уп. J. Łoś, Gramatyka polska. Cz. III. Odmiennia (fleksja historyczna). Lwów—Kraków 1927, s. 34—35.

Ташицког, Најстарија пољска лична имена (ор. cit.) преузео је после рата Т. Милевски (ор. cit.) и М. Карплук (ор. cit.).

Године 1947. проф. С. Роспонд је издао расправу под насловом: *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych (Wrocław)*⁶⁹ која разликује 3 типа имена у погледу структуре (граматичког грађења) I. Примарна имена (Most, Mostek, Góra, Górkа), II. Секундарна имена (Dalechów, Podlipnik, сх. *Брусје*), III. Сложена имена, композита (Nowydwór, Czartoryja, сх. *Вучийрн*). Појединачне класе обухватају даље подгрупе, али њих овде, нећемо набрајати. Ова подела копира одговарајуће групе општег израза (примарни, секундарни и сложени изрази) разликујући се ипак у садржају у класи I. Аутор убраја наиме у примарна имена исто тако проста имена (Góra, Most) као и деривате (Górkа, Mostek), стојећи на становишту да су баш у овом виду (деминутивном) пренесена из класе општих израза у номина проприја. За С. Роспонда је формант такође и сам однос номина апелатива — номина проприја који може да прими двојаку форму а) номина апелатива једнак имену, б) име које се разликује од општег израза тиме што има додате наставке. Наравно слагање са оваквим схватањем проблема постоји само уз ограду да ће се у овој анализи радити искључиво о једном елементу значења имена: о значењу места. Прихватајући то да се име брзо лишавља свога првобитнога значења и улази у другу класу израза са промешаном функцијом, занима нас његова историја, а затим његов други елеменат значења, тј. онај први, етимолошки. А овде већ испитивачу не може бити свеједно је ли то Góra ili Górkа Most или Mostek јер полазећи од чињенице да се име јавља у тој, а не у другачијој форми, треба се позвати на овај десигнат у целини. Вероватно за имена типа Janów, Bonarka, Raciborsko може се диференцирати суфикс који гради реч -ów, -ка, -sko и тиме завршити убрајајући та имена изгледа уз неопходну анализу онога што се налази после наставка који је формирао име. То ће користити и лингвистици и историји културе^{69а}.

На још једно запажање које се односи на структуралну класификацију ваља обратити пажњу. Изостављајући, по мом мишљењу, неуспелу терминологију (примарна, секундарна и сложена имена) са устаљеним

⁶⁹ (Уп. критичку рецензију В. А. Никонова) *Послевоенные работы по топонимике в славянских странах*, Краткие сообщения Инст. Славяноведения АН СССР, XXVIII, Москва 1960, s. 92.

^{69а} Уп. F. Bezlaj, *Význam onomastiky pro studium praslovenského slovníku*. *Slavia* XXVII, 1958, 353—364. К. Moszyński, *O posługiwaniu się w nauce nazwami miejscowymi przez niefachowców*. *Onomastica*, V, 1959, Уп. такође: М. Karas *Językoznanstwo a kartografia*. *Onomastica* VII, 1961, 21—44.

значањем за номина апелатива, треба посматрати те ономастичке изразе који имајући истоветно грађење улазе у две разне класе с обзиром на постојање или непосредоченост у општој лексици, нпр. Kamieniec и Krzemieniec. Прво име убројено је према структуралној класификацији у примарне (: kamieniec „каменито место“), друго у деривате (: krzemieć + -ec). Није потребно додавати да се, ако хоћемо да тачно спроведемо ову поделу, сваки пут морамо позвати на следеће податке: хронологију и географију имена и хронологију и географију лексице. Позивање на само структурни тип без обухватања горњих података може довести до нових непрецизности искључиво формалног третирања материјала.

У светлу горе представљених факата показује се да је научно и практично најкориснија подела по значењу, која нема само помоћни карактер према другим научним дисциплинама (историји, историји културе), него пре свега употребљавајући лингвистичке методе (семантичку анализу и анализу грађења речи), служи овој научној дисциплини. Семантичка анализа имена гарантује добијање из ономастичког материјала свега онога што он у себи садржи. То што анализа тога типа извлачи чињенице које, такође, служе другим научним дисциплинама уопште не умањује њене заслуге, него управо супротно, обогаћује је, јер је чини практично корисном.

VI

Описујући последњих година сакупљени нови материјал топономастике, скренули смо пажњу да је он подстакао на покретање нових проблема. Последњих година појавило се⁷⁰, односно налази се у штампи низ радова⁷¹, који се баве микротопонимијом. Практична вредност тих радова мери се како унесеним анализираним материјалом нигде до тада нерегистрованим, тако и увођењем методе испитивања у односу на тај тип материјала, до тог времена мало или уопште необухватаног у топомастичким расправама. У првом реду покренут је проблем поделе микротопонимије. Показало се да су спорна нарочито имена са предлозима типа: Na Polach, Za Lasem, Pod Baranówką и сложена, типа: Małe Łąki, Suchodół, Stare Młyny, Wójtowa Rola⁷². Коначно се показало да се први тип налази у семантичкој подели В. Ташицког у групи топографских

⁷⁰ К. Дејна, Terenowe nazwy śląskie. Onomastica II, 1956, 103—126; М. Куцаџа, Nazwy terenowe z kilku wsi powiatu myślenickiego. Onomastica.

⁷¹ Т. Гољџбиовска, Orawskie nazwy terenowe. Zeszyty Naukowe UJ, W. Lubas, Terenowe nazwy z powiatów jasielskiego i krośnieńskiego. Onomastica VIII.

⁷² Уп. К. Дејна и М. Куцаџа, оп. cit.

имена. У погледу, пак, значења та имена без обзира на други члан који стоји иза предлога указују на положај датог географског објекта. Што се тиче сложених имена проф. В. Ташицки је у посебном чланку⁷³ предложио да се деле с обзиром на значења оба члана, дакле: *Małe Łąki* — и. топографско, *Stare Miłuny* — и. културно, *Górna Staszówka* — и. топографско-посесивно.

У радовима посвећеним микротопонимији такође се скреће пажња на преображај у грађењу речи којим та имена подлежу⁷⁴. Зато што су она нова, жива, на њима можемо посматрати наставак извесних типова грађења речи, што олакшава разумевање типова грађења старијих месних имена. И тако нпр., изрази са предлогом типа: *Pod Lasem*, *Za Górą*, *Między Brodami* еволуирају у правцу типа: *Podlesie*, *Zagórze*, *Międzybrodzie* или *Podlas*, *Zagóra*, *Międzybrody*. Дешава се да сва три типа упоредо живе. Изгледа да је еволуција следећа: *Pod Lasem* — *Podlas* — *Podlesie*. У микротопонимији се такође сусреће чешће него у именима села тип посесивних имена на -k (нпр. *Bonarka*: *Boner*, *Pielgrzymka*: *Pielgrzym*)⁷⁵, топографска на -ec: *Gawroniec*, *Jastrzębiec*.

VII

На крају треба још обратити пажњу на два круга ономастичке проблематике. Први је појава интересовања за проблематику имена у стилистици. Испитивања тога типа је започео проф. М. Пишчковски (М. Piszczkowski)⁷⁶ који је изнео опште напомене о стилском испитивању имена лица и места у пољској лепој књижевности. На ту област испитивања односе се расправе В. Хендзла (W. Hendzel)⁷⁷, Т. Улевича (Т. Ulewicz)⁷⁸ и К. Гурског (К. Górski)⁷⁹ и у методолошком погледу изванредан рад К. Вике (К. Wyka) о *Birbante-rokka*⁸⁰. Већу теоретску расправу о овој проблему припрема С. Гжешчук (S. Grzeszczuk).

⁷³ *Złożone nazwy miejscowe w języku polskim. Slavia XXIX, 1960, 49—64.*

⁷⁴ Уп. цит. чланке К. Дејна, М. Куцаџа, и Р. Смоczyński. *Jezyk Polski XXXVI, 1956, 228—235.*

⁷⁵ Z. Stieber, *Niektóre nie zauważone typy słowotwórcze nazw miejscowych. Sprawozdania TNŁ II, 1947, nr 2, 27—28.*

⁷⁶ *Niektóre zagadnienia nazewnictwa stylistycznego. Onomastica III, 1957, 116—128.*

⁷⁷ *Funkcja nazw osobowych i miejscowych w artykułach Monitora. Onomastica VI, 1960, 231—247.*

⁷⁸ *W sprawie humanistycznych pseudonimów literackich (Polyconius = Spiczyński). Onomastica IV, 1958, 139—147.*

⁷⁹ *Onomastyka Mickiewicza. Onomastica VI, 1960, 1—47.*

⁸⁰ *Birbante-rokka. Jezyk Polski XL, 1960, 1—16 i 96—113.*

Други веома популарни круг ономастичке тематике су питања правилности. Посматрања на основу писама која су слата редакцијама разних часописа показују да су интересовања за ономастику веома велика. Нема начина да овде именујемо све чак ни само репрезентативне проблеме и питања правилности која уосталом региструје напред поменута Библиографија, али ваља указати, бар узгред, на једно питање које је показало како је пољско друштво осетљиво на језичку културу у тој области. Аутори књиге „Polskie nazewnictwo geograficzne świata“⁸¹ издате 1959. год. предложили су употребљавање форме India „држава Бхарат“ уместо, Indie. Овај предлог подржали су извесни кругови новинара, као и на радију, а исто тако и редакције неких издавачких кућа. Ипак је то наишло на одлучан отпор код многих кругова пољске интелигенције а не само код језичара⁸². Овај отпор ће изгледа одлучити да се поврати некадашња форма Indie.

Сва достигнућа у области ономастике о којима је у овом кратком приказу било речи, учињена су захваљујући научном и организаторском раду неколико пољских научника, који су умели да око себе створе атмосферу разумевања за ову проблематику и стекну значај места у науци и друштвеној пракси. Постало је важно васпитавање младих кадрова који примењујући методе својих учитеља, испробавају снаге на пољу ономастике. Изванредно значајан задатак у развоју ономастичког испитивања у Пољској имао је часопис „Onomastica“, чији је уредник већ осам година проф. В. Ташицки. Да поменемо и I међународну конференцију ономастичара као један од успеха пољских ономастичара на организационом плану⁸³.

Владислав Лубас

⁸¹ L. Ratajski, J. Szewczyk, P. Zwoliński. Warszawa. Por. rec. Onomastica VII, 1961, 357—361.

⁸² Уп. W. Lubaś, Dlaczego Indie a nie India. Przegląd Geodezyjny. 1962, 10. s. 427-429.

⁸³ Уп. I. Międzynarodowa slawistyczna konferencja onomastyczna. Księga referatów, Wrocław—Kraków 1961.

Streszczenie

Władisław Lubaś

Onomastyka polska

Informacja przynosi krótki szkic historyczny rozwoju tej dyscypliny językoznawczej w Polsce, podkreślając zasługi uczonych historyków, którzy dali jej podwaliny materiałowe i językoznawców, którzy stworzyli podstawy interpretacyjne. Podkreślono także związek materiału onomastycznego z wyrazami pospolitymi w zakresie rozwoju gramatycznego i semantycznego, co pozwala uznać onomastykę za część językoznawstwa.

Artykuł ponadto zawiera informację bibliograficzną.